

دُدرسی الکترونیک

نویسنده:

ندا بیگدلی آذری

کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی

سرشناسه	:	بیگدلی آذری، ندا، ۱۳۶۵ -
عنوان و نام پدیدآور	:	دادرسی الکترونیک / نویسنده ندا بیگدلی آذری.
مشخصات نشر	:	تهران: ندای کارآفرین، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	:	۸۰ص.
شابک	:	978-600-482-082-0
وضعیت فهرست نویسی	:	فیبا
موضوع	:	ایران. قوه قضائیه -- تکنولوژی اطلاعات
موضوع	:	آیین دادرسی -- ایران -- تکنولوژی اطلاعات
موضوع	:	Procedure (Law) -- Iran -- Information technology
موضوع	:	دادخواست (آیین دادرسی مدنی) -- ایران
موضوع	:	Complaints (Civil procedure) -- Iran
رده بندی کنفرانس	:	۱۳۹۷ پ/۹۵۲/۶۱۳ KMH
رده بندی دیوب	:	۵۵/۳۴۷
شماره کتابشناسی ملی	:	۵۱۵۳۶۸۳

نام کتاب	:	دادرسی الکترونیک
نویسنده	:	ندا بیگدلی آذری
طراح جلد	:	رضا کاوه
صفحه آرا	:	اکرم ملک نژاد
تیراژ	:	۱۰۰۰
نوبت چاپ	:	اول ۱۳۹۷
قیمت	:	۱۲۵۰۰ تومان
شابک	:	۹۷۸ - ۶۰۰ - ۴۸۲ - ۰۸۲ - ۰

تهران، خیابان انقلاب، خیابان فخررازی، کوچه انوری، پلاک ۲۹

تلفن تماس: ۶۶۴۰۲۷۲۲

WWW.NedayeKarafarin.ir

۵	مقدمه
۱۱	فصل اول: دادرسی الکترونیکی
۱۳	دادرسی الکترونیکی و انواع آن
۱۴	انواع دادرسی الکترونیک
۱۵	فناوری اطلاعات و ارتباطات
۱۶	حضور در راه دور
۱۸	داده پیم
۱۹	رویه ایمن
۱۹	امضای الکترونیکی
۲۲	نیازمندی های امضای دیجیتال
۲۳	نیازمندی های قانونی
۲۵	گواهینامه دیجیتالی و مرکز گواهی امضای دیجیتال
۲۶	اسناد الکترونیکی
۲۸	لینک
۲۸	ابلاغ الکترونیکی
۳۱	شهادت مجازی
۳۱	شهادت از طریق صفحه نمایشگر (ویدئو کنفرانس)
۳۱	نوآر ویدئویی
۳۲	کنفرانس تلفنی
۳۳	اتهام کنفرانسی
۳۳	پرونده های الکترونیکی
۳۴	خدمات الکترونیک قضایی

فصل دوم: کاربرد فناوری اطلاعات در توسعه سیستم قضایی.....	۳۷
معرفی انواع کاربردها.....	۳۹
خودکار سازی فرآیند رسیدگی به پرونده های قضایی.....	۳۹
برگزاری جلسه دادرسی به روش الکترونیکی.....	۴۰
پشتیبانی از قضات برای صدور رأی.....	۴۰
معرفی سیستم مدیریت پرونده قضایی.....	۴۱
تعریف سیستم مدیریت پرونده قضایی.....	۴۲
ویژگی ها- سیستم مدیریت پرونده قضایی.....	۴۳
معیارهای سیستم مدیریت پرونده قضایی.....	۴۸
سیستم مدیریت پرونده قضایی در جهان.....	۵۰
سیر تحول سیستم مدیریت پرونده قضایی در ایران.....	۵۷
چالش های سیستم مدیریت پرونده قضایی.....	۶۳
فصل سوم: رضایتمندی ارباب رجوع و عوامل مؤثر بر آن.....	۶۹
طرح بحث.....	۷۱
طرح تکریم ارباب رجوع.....	۷۲
محورهای طرح تکریم ارباب رجوع.....	۷۲
عوامل اثر گذار در جلب رضایتمندی ارباب رجوع.....	۷۴
انواع رضایت مندی ارباب رجوع.....	۷۵
فهرست منابع.....	۷۷

مقدمه

در عصر حاضر، رویکرد سازمان‌های دولتی به مقولات کارایی و اثر بخشی دچار یک دگرگونی بنیادی و اساسی شده است. رویکردهای جدید بر خلاف رویکردهای سنتی، شاخص‌های مختلفی را که به طور عمده غیر مالی هستند مورد توجه قرار داده‌اند. در نظام اداری و اجرایی کشورها، سلامت اداری و رضایت مردم و مراجعان از خدمات دستگاه‌های درستی، یکی از معیارها و شاخص‌های اصلی تحول نظام اداری و ارزیابی و بهبود عملکرد سازمان دولتی تلقی می‌شود. (خاکی و نژاد ایرانی، ۱۳۸۶). یکی از تغییرات اساسی جامعه امروز ظهور فناوری اطلاعات و ارتباطات است که منافع زیادی را به همراه دارد. مزایای این امر قابل انکار فناوری اطلاعات در افزایش دقت و سرعت جریان امور، افزایش کیفیت خدمات، صرفه جویی هزینه و مکان و رضایت بیشتر شهروندان، باعث شده سازمان‌ها با سرعت به استقرار و استفاده از سیستم‌های اطلاعاتی و ارتباطی روی آورند. هم چنین و در فناوری اطلاعات در حوزه قضایی، محیط دادرسی را تغییر داده است که از آن به عنوان دادرسی الکترونیکی نام برده می‌شود. منظور از دادرسی الکترونیکی، بهره‌برداری از ابزارها و روش‌های الکترونیکی ارتباطی و اطلاعاتی برای طرح دعوی در دادگاه و انجام فرآیند دادرسی از تسلیم دادخواست و شکوائیه و ابلاغ اوراق قضایی تا رسیدگی به دعوی و صدور رأی و اجرای آن است. (زرکلام، ۱۳۹۱)

در دهه‌های اخیر، حقوق کوشیده است بر فناوری اطلاعات و ارتباطات، تأثیر مستقیم بگذارد. استفاده محاکم از رایانه‌ها و برنامه‌های رایانه‌ای، از این جمله است. این علوم نو، پا را از این فراتر گذاشته‌اند و به ابزاری برای خدمت به حقوق تبدیل شده‌اند، و عدم توجه به نوآوریهای جدید می‌تواند ضعف قوانین و در نتیجه عدم کارایی آنها را آشکار سازد. بنابراین در حوزه حقوق، چاره‌ای جز استفاده از این

فناوری برای سرعت بخشیدن و تسهیل امور افراد جامعه وجود ندارد، چون این رودخانه خروشان اطلاعات، با سرعتی سرسام آور به پیش می‌رود و همه موانع را در برابر خود غرق می‌کند.

شاید سال‌های آخر دهه ۸۰ را بتوانیم آغازی بر ورود فناوری‌های نو به دستگاه قضا بدانیم؛ زمانی که اولین رایانه به محاکم راه یافت و برای کاربرانی که تاکنون جز کتاب قانون را پیش روی خود ندیده بودند، به ابزاری ناآشنا اما جذاب تبدیل شد. پس از آشنایی کاربران با کارکردهای این فناوری، کم‌کم تلفیقی از مهندسی رایانه و حقوق به وجود آمد و رایانه به ابزاری برای تحلیل حقوق تبدیل شد تا بهترین استفاده از آن صورت پذیرد.

در مجتمع قضایی عدالت که مراحل پیش و پس از دادرسی به صورت الکترونیک صورت می‌پذیرد به این ترتیب است که مراجعه کنندگان در خصوص بسیاری از دعاوی که عناوینش در دایرة عمل ایران می‌باشد و به صورت حضوری در این مجتمع پذیرفته نمی‌شود، با استفاده از طریق درگاه (پورتال) خدمات الکترونیک قضایی و یا دفاتر خدمات قضایی، دادخواست، شکایت، ارائه و ثبت نمایند و با توجه به ارائه شماره تلفن همراه خود به قوه قضائیه و سامانه خدمات الکترونیک قضایی، هر گونه اطلاع رسانی راجع به پرونده تا آخرین مرحله رسیدگی از طریق سیستم پیام کوتاه صورت می‌گیرد. بنابر این تغییرات مهمی در شروع دعاوی در دادگستری به وجود آمده است.

حل و فصل اختلافات در نظام دادگستری تابع اصول و مقرراتی است که به عنوان «آیین دادرسی» شناخته می‌شود. اگر چه کارکرد دادرسی (یعنی اجرای عدالت از طریق حل و فصل نمودن اختلافات) با تغییر و تحول فنون انجام آن دگرگون نشده ولی بدان سان که پیشرفت فن آوری بر عرصه‌های مختلف زندگی تاثیر نهاده، دادرسی و آیین آن در شرف تاثیر پذیری جدی از این نوآوری‌های فنی است. امروزه ناکارآمدی روش‌های مرسوم و سنتی ابلاغ اوراق قضایی، بایگانی پرونده‌ها، دسترسی به منابع اطلاعاتی مطمئن، بیم مفقود شدن اوراق و مدارک و حتی امکان پیگیری از راه دور وضعیت پرونده و ارسال لوایح و غیره با مطرح گردیدن پدیده‌های اطالة دادرسی و پرهزینه بودن آن، به یکی از دغدغه‌های جدی نظام‌های

حقوقی بدل شده است. پیشرفت‌های فنی گسترده‌ای در زندگی روی داده به گونه‌ای «تمدن انسانی دگرگون گردیده» و جهان بینی نوینی ایجاد شده و تحولات ادوار باستان و عصر صنعت به «دوره الکترونیک» آمده است. (طاهری، ۱۳۸۲)

امروزه با پیشرفت فناوری اطلاعات و ارتباطات، شاهد تاثیرگذاری این فناوری بر جوانب مختلف زندگی هستیم. دولت الکترونیک و به بیانی الکترونیکی کردن زندگی شهری با رویکرد توجه بیشتر به شهروندان اداره می‌شود. از جمله مزایای آن قادر ساختن شهروندان به مشارکت فعالتر در اقتصاد و سیاست و بهینه سازی کیفیت سیستم‌های تصمیم گیری و سیاستگذاری و کاهش هزینه‌های دولت به دلیل صرفه جویی در زمان، مصرف کاغذ و موارد دیگر می‌باشد.

یکی از سیاست‌های دولت جمهوری اسلامی ایران نیز در برنامه‌های توسعه بلند مدت خود تسهیل خدمات دولتی و اطلاع رسانی برای اشخاص می‌باشد که ایجاد سایت‌های اینترنتی، وسایل مخابراتی، سازمان و ادارات تابعه آنها بهترین دلیل جهت اثبات این امر می‌باشد. در این میان قوه قضائیه نیز در سیاست‌های کلی قضایی و سند چشم انداز برنامه پنج ساله خود، مکانیزه نمودن اطلاعات این قوه را قرار داده است که جهت رسیدن به این مطلوب پس از بهره مندی از تجارب کارشناسان و متخصصین در این زمینه موفق به تشکیل دادرسی الکترونیکی جهت رفع اطاله دادرسی، اتخاذ رویه واحد در اجرا، توانمندسازی سایر اهداف گردیده است و یکی از طرح‌های مرتبط به دادگاه الکترونیکی طرح (سی.ام.اس) یا همان مدیریت پرونده قضایی می‌باشد که هدف از طراحی سیستم مذکور، بهبود نگرهداری خلاصه اطلاعات یک پرونده به‌طور مکانیزه و امکان جستجو و گزارش در آن است و در مجموع معطوف به مکانیزه کردن مراحل پیش و پس از جلسه دادرسی است که از طریق پایگاه اینترنتی قوه قضائیه (عدل ایران) قابل دسترس می‌باشد که به اشخاص امکان اقامه دعوی، طرح شکایت، تقدیم لایحه، پیگیری دادخواست، شکایت ولوایح و اطلاع از آخرین وضعیت پرونده خود را از طریق کد رهگیری می‌دهد.

شهروندان می‌توانند با مراجعه به پایگاه اینترنتی عدل ایران^۱ شکایات و دادخواست‌های خود را با متن دلخواه به ثبت برسانند و در این سامانه تلفن همراه یا پست الکترونیک مراجعان اخذ و بدین وسیله به آنان اطلاع رسانی می‌شود. در صورت دسترسی نداشتن به اینترنت، مردم می‌توانند به دفاتر خدمات الکترونیک مراجعه و دادخواست خود را ثبت کنند تا احراز هویت شوند. البته مردم در حال حاضر برای احراز هویت حتماً باید به این دفاتر مراجعه کنند. بعد از احراز هویت، مراحل اطلاع رسانی راجع به پرونده و اینکه پرونده کجاست، چه وقتی باید مراجعه کنند و همچنین اطلاع‌های بعدی از طریق پیامک اطلاع رسانی می‌شود. که این طرح درصدد افزایش رضایتمندی مردم، کاهش فشار از دفاتر دادگاه‌ها و کاهش تردد درون شهری در شهر تهران و شهرهای بزرگ بوده است و هدف از سامانه خدمات الکترونیک قضایی این است که مردم بدون مراجعه حضوری بتوانند خدمات خود را از قوه قضائیه دریافت کنند. با اشاره به اینکه ثبت و پیگیری پرونده از طریق این سامانه صورت می‌گیرد، مردم می‌توانند پرونده خود را از دادگاه دریافت کنند و از طریق پایگاه اینترنتی مورد اشاره با وارد کردن شماره پرونده از آخرین وضعیت پرونده خود مطلع شوند و دیگر لازم نیست که به سامانه دادگاه‌ها مراجعه کنند.

استفاده از شیوه‌های الکترونیک در فرآیند دادرسی، نتایج دیگری نیز به همراه دارد که از آن جمله می‌توان به: کاستن از حجم مدارک کاغذی و صرفه جویی در هزینه‌ها، وقت و انرژی، جلوگیری از اطاله دادرسی و بالا بردن سطح اعتماد عمومی به دستگاه‌های اجرایی، کاستن از نارضایتی‌های عمومی و حتی کاهش جرایم مرتبط مانند جرایم راهنمایی و رانندگی و جرایم علیه تمامیت جسمانی را مثال اشاره کرد. هرچند ضرورت‌های موجود نمی‌تواند توسل به دادرسی الکترونیکی همه جانبه و الزامی را توجیه کند. چنین دادرسی‌ای حتی تا دو دهه بعد نیز به دلایل فنی مقدور و بلکه مطلوب هم نیست؛ زیرا به ویژه در دادرسی‌های کیفری مرتبط، فقط در یک دادرسی حضوری، امکان رعایت برخی از اصول اساسی آیین دادرسی مانند اصل

۱ ثبت شکوائیه و دادخواست و پیگیری پرونده با شماره ۱۶ رقمی و رمز پرونده صادره از دادگاه از طریق

برابری و عدم تبعیض وجود دارد. به علاوه، قضاوت امری انسانی است و مبادلات الکترونیکی بین طرفین دعوی و بین آنها و قاضی، نمی‌تواند نقش یک قاضی را برای کشف حقیقت ایفا کند. بنابراین در الکترونیکی شدن دادرسی‌ها جز در مواردی نظیر رسیدگی به جرایم کم اهمیت، امور حسبی (غیر ترافعی)، طلاق توافقی و... باید به انجام برخی تشریفات دادرسی با استفاده از روش‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی بسنده کرد و در این زمینه کوشید. این کوشش، باید از یک سو معطوف به فراهم ساختن زیرساخت‌های اداری و فنی مانند رایانه‌ای کردن اطلاعات حقوقی و غیر حقوقی و استفاده از امضا و گواهی الکترونیکی شود و از سوی دیگر، ناظر به استفاده از تمامی ظرفیت‌های قانون تجارت الکترونیک، قانون جرایم رایانه‌ای و سایر قوانین مرتبط و رفع نقایص آنها و تدوین قوانین و آیین نامه‌های مرتبط با استفاده از روش‌های نوین الکترونیکی در روند دادرسی‌های کیفری و مدنی باشد.

با این همه برای تسهیل دادرسی‌های الکترونیکی همه جانبه مانند سایر ابعاد دولت الکترونیک، وجود زیرساخت‌های فنی و حقوقی ضرورت دارد. در زمینه زیرساخت‌های فنی، ظاهراً چند سال است که مشکلات موجود تا حدودی برطرف شده است. درباره زیرساخت‌های حقوقی هم می‌توان گفت که با تصویب قانون تجارت و قانون جرایم رایانه‌ای گام‌های اساسی برداشته شده است. آخرین اقدام قانونی مهم در این زمینه قانون آئین دادرسی جرایم نیروی مسلح و دادرسی الکترونیکی مصوب ۹۳/۷/۳۰ است که یک بخش را به نام «دادرسی الکترونیک» به خود اختصاص داده و مواد ۶۴۹ تا ۶۶۳ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۴ شامل می‌شود که از تاریخ ۹۴/۴/۱ لازم الاجرا است. که می‌تواند در سازماندهی دادرسی‌های الکترونیکی مورد استفاده قرار گیرد.

در دادگستری کنونی، کثرت دعاوی مطرح شده و در نتیجه تعداد زیاد دعاوی ورودی به هر شعبه، کمبود قضات و ضعف مدیریت، تکیه بر مبادلات کاغذی و لزوم مراجعه حضوری اشخاص ذی نفع باعث اطاله دادرسی و کندی روند رسیدگی شده است. چنین وضعیتی در دادرسی‌های کیفری هم وجود دارد (گلدوست جویباری و اکبری، ۱۳۹۰، ص ۲۸۹). بدون تردید، الکترونیکی شدن دادرسی‌ها می‌تواند به

صورت قابل ملاحظه‌ای از مدت زمان رسیدگی به دعاوی بکاهد و به روند احقاق حق سرعت دهد.

برای الکترونیکی کردن دادرسی‌ها اعم از حقوقی و کیفری، علاوه بر لزوم سیستم اتوماسیون اداری که تقریباً در همه دستگاه‌های اداری انجام شده و نیز رایانه‌ای کردن اطلاعاتی که توسط دستگاه‌های اجرایی دریافت یا تولید می‌شود و رایانه‌ای کردن اطلاعات حقوقی شامل قوانین، آیین نامه‌ها، رویه‌های قضایی و نظریات مشورتی، و سرانجام مهمترین مقدمه الکترونیکی شدن دادرسی‌ها استفاده دادگاه‌ها، احجاب دعوی و وکلای آنان و سایر اشخاص وابسته به دادگستری، از امضا و گواهی الکترونیکی است.

منظور از دادرسی الکترونیکی، بهره برداری از ابزارها و روش‌های الکترونیکی ارتباطی و اطلاعاتی برای طرح دعوی در دادگاه و انجام فرایند دادرسی از تسلیم دادخواست و شکواییه، ابلاغ اوراق قضایی تا رسیدگی به دعوی و دلایل و صدور رای و اجرای آن است (زرکلام، ۱۳۸۱).